

Fågellokaler i Ludvika kommun

Berndt Larsson

Inledning

Föreliggande uppsats kommer att behandla de bästa fågellokalerna i Ludvika kommun. Dessa presenteras utan någon som helst rangordning vad beträffar fågelrikedomen, varken kvalitativt och kvantitativt.

Meningen är att sammanställningen dels ska ge en allmän orientering om den aktuella fågelfaunan på resp. lokal, dels ska vara en geografisk hjälp för den ökande besökaren.

Först presenteras fågellokalens läge och huvudsakliga botaniska karaktär. Därefter följer en genomgång av den aktuella fågelfaunan varpå det under rubriken "Övrigt" följer en del allmänna tips i de fall dessa anses angelägna.

Ludvika kommun i zoogeografisk belysning.

Zoogeografiskt inlar Ludvika kommun ett intressant läge, speciellt vad beträffar fågelfaunan. Hit når utlöpare av den mellansvenska kultur-slättregionen, samtidigt som den norrländska skogstypen med starka inslag av myrar är väl representerad.

Detta medför att kommunen tillhör det alla sydligaste utbredningsområdet för arter som lavskrika, videsparv, gluttsnäppa och varfågel samtidigt som exempelvis brunand, skäggoopping, svartkakedopping, vattenrell och småfläckig sumphöna här har sin nordvästligaste utbredning.

I den östra delen, runt omkring Bysjön, breder kommunens viktigaste jordbruksmarker ut sig. Detta område är gammal havsbotten och på den bördiga sedimentslätten bosatte sig människans tidigt. Genom Väster-Barkensystemet står denna slättbygd i direkt förbindelse med det mellan-svenska slättlandskapet. Trots att sjösystemet i stort inlar en riktning, som något avviker från den normala kursen för fåglarnas vandringsflyttning, följer dessa gärna vattenleden.

Huruvida den avvikande riktningen mot nordväst medför att värsträcket lämnar sjösystemet och i stället tar den mer normala riktningen mot nordost har visserligen ifrågasatts, men det relativt förenämliga april-sträcket på fågelgården vid Bysjöns södra strand talar för att så inte är fallet. Vidare anländer fåglarna mycket tidigare hit än till omgivande lokaler, vilket ju tyder på att de följer en snabb flyttled. Den enda som då kan komma ifråga är nämnda sjösystem.

I kommunens mellersta och västra delar dominerar myr- och skogsområdena. Den framför allt botaniskt men även ornitologiskt mest kända myren är Skattöbergs Stornosse. Här har omfattande botaniska inventeringar genomförts, vilka visat att de flesta av bergslagsmyrernas viktigaste myrelement och växtsamhallen finns representerade.

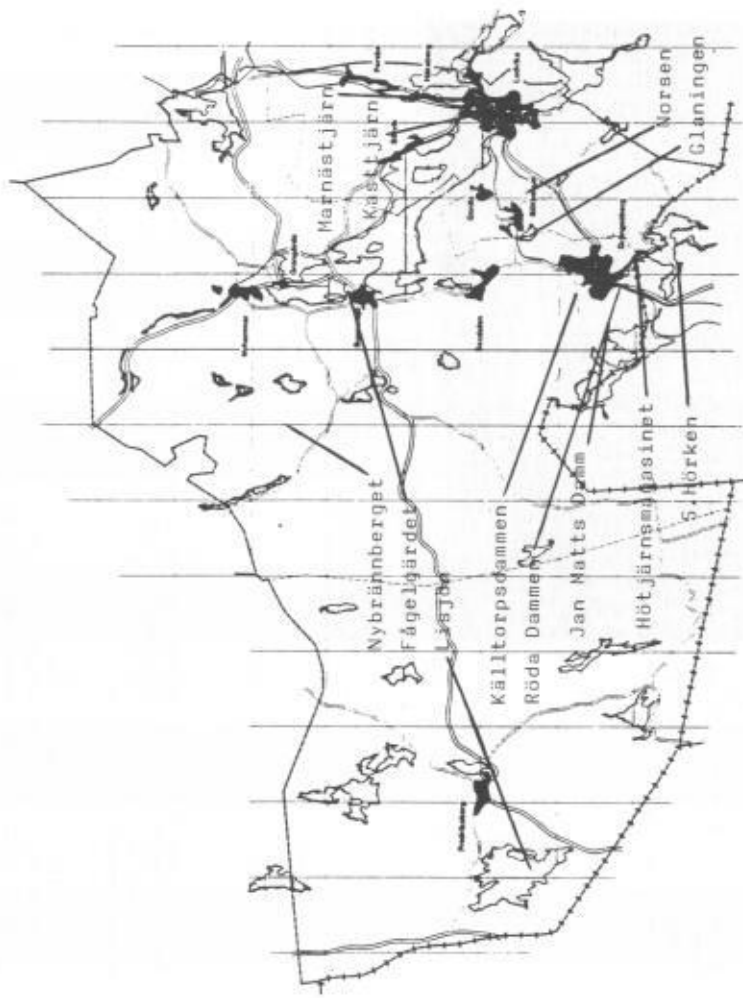
Länsetyrelsens myrinventering gav också en del högtintressanta iakttagelser. Sålunda påträffades bl.a. häckande gluttsnäppa och videsparv. Karaktärsfåglar på många av kommunens myrar är ljungpipare, grönbena och gulårta. I denna speciella biotop finns mycket ornitologiskt arbete kvar att uträtta. Både en del av kommunens myrlandskap är undersökt och

flera överraskande och intressanta fynd kommer säkerligen att göras. Delar av skogarna tillhör de mest missbrukade som kan tänkas. Vägen från Fredriksberg mot Sunnensjö kantas till stor del av vida kalhyggen, kalhyggen som funnits där i tiotals år och som det verkar omöjligt för granplanter att få fotfäste på igen.

Storskogen finns dock ännu kvar på sina håll, ibland i form av ren urskog. Liksom vad beträffar myrarna är skogsområdena, framför allt i gamla Säfnäs kommun, måttligt undersökta. Arter som tallbit och lavskrika har tillfälligt setts under häckningstid men någon häckning är ännu inte konstaterad. Samma förhållande gäller för gräsrika.

Många av sjöarna och tjärnarna visar en ren sättsjökarakter. Detta naturligtvis helt beroende på föröreningar. De mest kända är Gläningen, Marnästjärn och Södra Hörken. Alla dessa är belägna inom Ludvika-Gränsgesbergområdet. Bortåt Fredriksberg dominerar de klara skogsjöarna med storlön som karaktärsfågel. Här finns också den intressanta och mycket särpräglade Lisjön, som har en högst anmärkningsvärd fågelfauna.

Avslutningsvis kan sägas, att ansemlingen av ornitologer runt Ludvika och Grängsberg helt naturligt medfört, att denna del av kommunen är

Fågellokaler i Ludvika kommun.

väl dokumenterad och bevakas regelbundet. På de senaste åren har bläck-
arna och ekskursionerna allt oftare riktats mot Grangärdebygden, där
framför allt fågelgården vid Bysjöns södra strand besöks. Samma för-
hållande gäller även för Lisjön. I övrigt är kommunen föga eller på en
del platser inte alls besökt och en hel del intressanta stunder väntar
intresserade ornitologer.

NORSEN-HÄGERTJÄRN

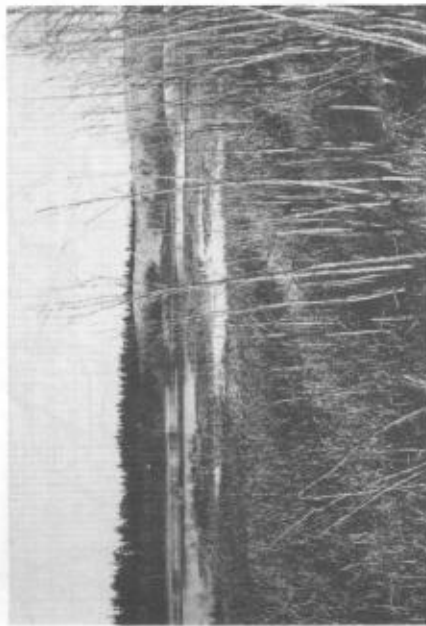
Läge och karaktär

Norsen är en mycket liten sjö, som är belägen nära Klenshyttan mellan
Ludvika och Grängesberg. För att komma dit åker man av riksväg 60 vid
Klenshyttan mot Blötberget. Efter 1,5 km passerar en förhållandevis
stor bro. Efter ytterligare ett hundratal meter leder en liten skogsväg
till höger direkt fram till sjön, som endast ligger ett par hundra me-
ter därifrån. Det går att parkera efter skogsvägen. Det går också att
ställa bilen efter stora vägen.

Den ursprungliga sjön Norsen har under åren blivit starkt påverkad av
industrin. Det lilla "sjösystemet" består nu av fyra delar, alla av-
gränsade från varandra genom större eller mindre vallar.

I mitten ligger det som finns kvar av den ursprungliga sjön, vilken de-
les av en grävd kanal i två vattenspeglar. Av dessa har den norra det
största värdet för fågallivet. Vegetationen i denna består i huvudsak
av bladvass samt fräken och kavelund. Runt omkring finns till stor del
täta buskage.

Norr därom finns en slämdamm i vilken slig från Blötbergets gruva släpp-
ts ut ända tills dess nedläggning i somras. Gränsen mellan slämdammen
och Norsen utgörs av en stor vall, vilken brast för tre år sedan. Detta
gjorde att vattnet i sjön blev exceptionellt förorenat och missfärgat.
I somras märktes dock en kler förbättring.

Norsen består mest av
bladvass och blankvat-
ten. På bilden syns ock-
så vallen mot slämdammen.
Foto författaren.

Det allra sydligaste området i Morsensystemet kallas Hägertjärn. Den-
na tämligen vegetationsrika skogstjärn har alltmot kommit att framstå
som en intressant fågellokal. Vattenytan gränsar till stora delar mot
mossmark, där vadare ofta och gärna furagerar.

Fåglar

Norsen är traktens säkraste lokal för svarthakedopping. De utmärkte
observationsplatser som vallarna erbjuder gör att den vackra doppingen
normalt ses vid varje besök. Vigg (1-2 par) och brunand (1-2 par) hör
också till de normalt säkra häckarna liksom knölsvan och sothöna. Ett
kvällbesök kan med fördel användas till en jämförelse mellan såvsång-
aren och rörsångaren eller till en närstudie av vattenallens eller
svarthakens läten. Buskagen runt sjön hyser dessutom massor av våra van-
ligaste fåglar.

Under framför allt höststräcket brukar stjärtanden inte vara en alltför
sällsynt gäst. Viggflockar på upp till 50-talet ex. är heller inte o-
vanliga. Av de sällsyntheter som påträffats kan nämnas ringtrast, dvärg-
mås och blåhake.

Hägertjärn har fått sitt namn efter det förhållandevis stora antalet
hägrar, som rastar på sensommaren. Upp till 5-6 ex. kan ses samtidigt
trots tjärnens litenhet. Mindre strandpipare häckar vid vägen, som
sträcker sig parallellt med västra kanten.

Hygget runt omkring är ett kärt tillhåll för jagande rovfåglar. Exempel-
vis lärkfalk ses hela sommaren och kan på goda grunder antas häcka i
området. Sensommaren 1978 höll en kull till i området en längre tid.

Slämdammen i norr fungerar ibland som rastplats för vadare, dock inte
tillnärmelsevis i sådant stort antal som de i Grängesberg.

Övrigt

Norsenområdet är ett fulländat exkursionsmål för grupper som skolklasser
och studiecirklar, något som den också utnyttjas till. Här finns ett
koncentrat av biologiska naturvärden. Strändzoner, kalkinfluerad
flora och konflikten mellan naturvård och industri är lätta att exemp-
lifiera. Art- och individrikedomen bland fåglarna är stor och observa-
tionsplatserna är av det förnärmare slaget. Den kalkrika jordmånen på
Norsberget har fört med sig en flora, som bl.a. innehåller så speciella
arter som murruta och sötvedel. Området är också växtplats för gaffel-
bräken. Fritt på vattnet lever vattenstjärnan, Riccioecarpus natans, en
levermosse, som iaktogs i Sverige för första gången år 1879 och som
sprids av sjöfåglar.

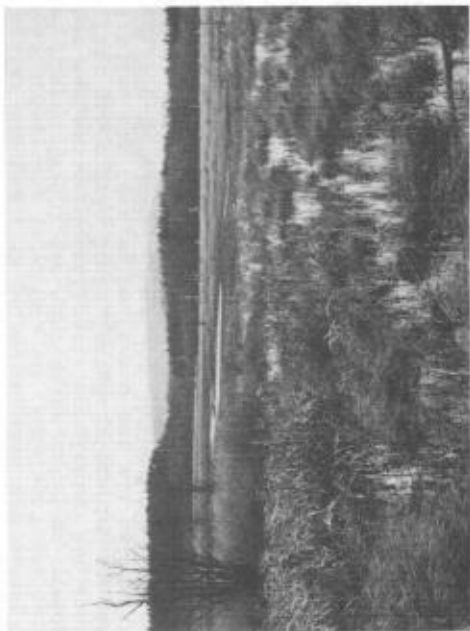
GLANINGEN

Läge och karaktär

Sjön Glaningen, belägen sydväst om det lilla gruvsamhället Blötberget,
var för något mer än trettio år sedan en näringsfattig skogsjö med
kristallklart vatten. Genom utsläpp från Grängesgruvorna, kommunen och
Grängestvätten har dock karaktären förändrats radikalt. Fosfater lag-
rades på botten, växtligheten ökade och syremätningen minskade i takt
med allt detta. Delar av året hålls nu sjön vid liv genom stömbildare.
För tre år sedan byggdes så ett reningsverk i Gonäs, dit avloppsvattnet
leddes. Detta medförde, att igenväxningen mer eller mindre upphörde. Hur
sjön kommer att reagera ska specialstuderas ett tiotal år framåt av na-
turvårdsverket.

Sjöns yta är 0,72 km² och medeldjupet knappt två meter. Längs västra stranden växer hög barrskog ända ned till vattnet och i öster överväger lövskogen. Stora delar av den norra strandremsan kantas av tät buskage medan en myr med lågvuxen tallskog samt ett hygge utbreder sig i söder.

Den mest typiska slättsjökaraktären finner man i det s.k. Glaningenkärret i sjöns nordvästra del. Det består av två igenväxta vikar med ett stort älbestånd emellan. Genom detta slingrar sig mynningen av Skråsbäcken. Vegetationen i kärret är starr och buskage samt längst ut träken och bladvass uppblandade med några grästuvor.

En del av Glaningenkärret fotograferat från Lestkajen. Mellan kärret och fotograferen går en järnväg, som inte syns på bilden.
Foto, författaren

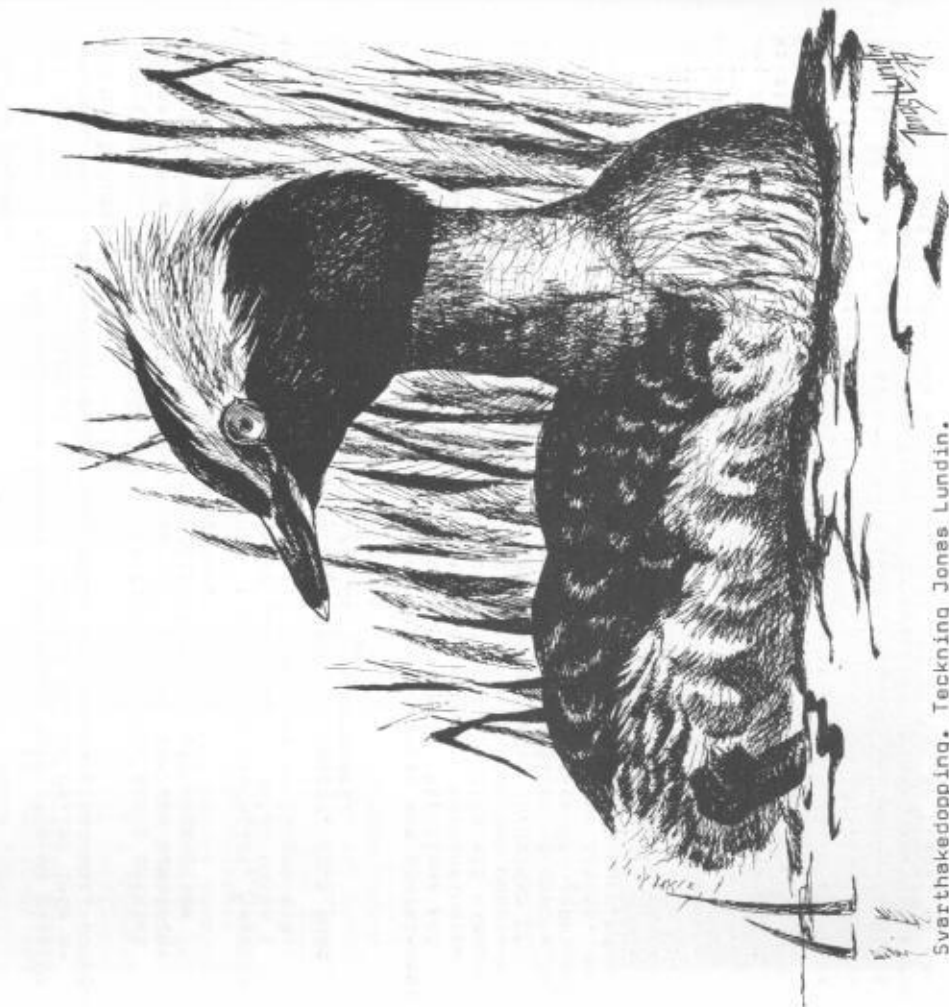
Fåglar

Glaningen är den mest kända av kommunens alla fågellokaler. Till de häckande arterna hör svarthakedopping, vigg, brunand, knölsvan, rörhöna samt de senaste åren skäggdopping och fisktärna. Sjön hyser även en skratmås koloni, vilken i somras bestod av 50-60 par. Tillfälligt har också ärta och skedand häckat. Blåsand brukar översomra men har ännu inte konstaterats häcka. Vattenrell och småfjäckig sumphöna förekommer tämligen regelbundet. För sex år sedan sågs vid samma tillfälle sex vattenrallar ute i kärret.

Glaningenkärret kan under gynnsamma omständigheter vara ett gytter av vadare, även under häckningstid. Från Lestkajen vid järnvägen intill norra kanten kan man under majkvällen höra massor av vadare och änder spela.

En stor mängd sjöfåglar översomrar. Framst gäller detta vigg och knipa. Sommaren 1979 fanns över 120 vingar i sjön - en imponerande siffra.

Sjön är också känd för sina brunänder. Hur många par som egentligen häckar är inte klarlagt. Siffror mellan 2-15 par har nämnts. Att döma

Svarthakedopping. Teckning Jones Lundin.

av antalet honor bör det rätta ligga någonstans mellan 2-5 par.

Dess värde som rastplats under sträcken är också stort. Kärrat i norr är omtyckt som jaktområde för sträckande rovfåglar. Vid ett tillfälle jagade tre blåhökar och en kungsrän samtidigt över sumpmarken.

Genom närheten till kommunens soptipp finns en stor stam kråka och trut i den omedelbara närheten. Detta antas påverka häckningsresultatet bland änder och vadare negativt.

Ur den långa listan av rariteter som påträffats vid Glaningen kan nämnas svarthalsad dopping (Dalarnas förste), bergend, salskrake, brun kärnhök, kornkorr, jorduggla, kungsrän, roskarl (våröbs.), dvärgbeckasin, dvärgmå, kärrsångare, vitryggig hackspett, storskarv och prutgås.

ÖVRIGT

Ett fågeltorn finns sedan hösten 1978 i den nordvästra delen av området. Trots att en del arter här har sin nordvästligaste population har inte naturvårdarna i trakten fått gehör från Conas jaktvårdsförening om ett slut på sjöfågeljakten i sjön. Ett förslag om förbud mot all båttrafik inom ett avstånd på 50 meter från kanten av Glaningenkärrat har ännu inte behandlats av Länsstyrelsen.

RÖDA DAMMEN

Läro- och-karaktär

Röda dammen är en liten tjärn på promenadvägen från Grängsberg. Riksvägen genom samhället mot Örebro passerar under två tunnlar. Omedelbart efter den andra ligger tjärnen ett par hundra meter till vänster. Det går en väg från riksvägen, som delar dammen i två delar.

Även Röda dammen är en förorenad skogstjärn, som fått en för änderna lämplig växtlighet. Glädjande nog är det bladvassen som dominerar.

FÅGLAR

Fågelfaunan är inte direkt märkvärdig. Det bästa är egentligen observationens möjligheter, som är perfekta. Platsen är alldeles utmärkt för en utflykt till våra vanligaste arter. Till de regelbundna häckfågeln kan räknas vigg (2-3 par), sothöna (3-4 par), knösven (1 par), gräsänd, kricka och knipa.

Blåsänder har översomrat och icke flygga ungar av rörhöna har setts vid flera tillfällen. Antalet översomrande änder är relativt stort.

Småfågellivet i de angränsande lövslybuskagen är väl utbrett, vilket gör att lokalen passar bra i undervisningssyfte.

MARNÄSTJÄRN

Läro- och-karaktär

Marnästjärn är en liten tjärn med rik växtlighet i den nordöstra delen av Ludvika tätort, alldeles söder om Gammeågårdens gruvmuseum, dit det finns vägvisare från Riksväg 65 alldeles efter infarten till Ludvika. Bäst nalkas dock sjön från söder.

För sin ringa storlek hyser den ett sjöfågelliv, som är mycket anmärkningsvärt. Att arter som skäggdopping, vigg och brunand häckar så här inpå stadens knutar tål verkligen att nämnas.

Tjärnen har länge lidit av akut syrebrist och hade säkerligen varit i det närmaste död, om inte kommunen ordnat med syresättning i vattnet.

Men detta är ju bara en temporär åtgärd. Genom olika ingrepp ska nu genomrinnningen utökas avsevärt, vilket kommer att leda till ett mer syrerikt vatten.

Vegetationen består i huvudsak omväxlande av bladvass, kaveldun och säv. Det är bladvassen som starkt överväger. Någon sorts vegetation växer som ett bälte av varierande bredd runt nästan hela tjärnen.

I den sydöstra delen utbreder sig ett sumpområde där växtligheten under sommaren frodas. Stadsbyggnadsgränsen till tjärnen längs delar av den västra stranden, i övrigt förekommer ett lövskogbälte runt resten av strandremsan.

FÅGLAR

Tjärnen och dess omgivning är i maj och tidiga juni ett eldorad av fåglar och fågelsång. De sjöfåglar som regelbundet häckar är brunand (2-4 par), vigg (2-4 par), skäggdopping (5-6 par), sothöna (3-5 par) samt gräsänd, kricka och knipa. Dessutom finns i den sydöstra delen en liten skratmåsko, vanligen på ca. 30 par.

I vasserna sjunger varje vår flera rör- och sävsångare, alltmedan väderna spelar runt omkring.

Lövskogen, framför allt sydst om tjärnen, är speciellt lämpad för sångare, något som verkligen märks under tidiga vårmorgnar. Flertalet av landskapets sångarter är här väl representerade. Tillsammans med rosenfinkar och sävsparver överröstar de eventuella oljud från den intilliggande staden.

Skedand, blåsand, stjärtand, svarthakedopping, vattenrall, småfläckig sumphöna och gröshoppssångare förekommer tämligen regelbundet.

Tack vare att lokalen varit lättillgänglig för traktens ornitologer, har den i flera år hållits under noggrann uppsikt. Detta har medfört, att en rad intressanta iakttagelser gjorts. Av de direkta rariteterna kan nämnas svärta, sjöorre, blåsgås, strandskata, alfågel, svarttärna, blåhake, kärrsångare, flodsångare och trästsångare.

I och med att strömbildare håller vattnet i rörelse, går den eventuella isen bort tidigt på våren. Sjön besöks då mestadels av massvis med sjöfåglar. En karaktärsfågel under dessa tidiga vårdagar är storskraken, som kan finnas i upp till ett 40-tal ex.

ÖVRIGT

Möjligheterna att komma ända ned till vattnet och få en fin utblick över sjön är utmärkta, vilket tillsammans med fågelrikedomen och ett fågeltorn i den nordöstra delen gör, att lokalen är omtyckt som mål för excursioner, studiecirklar och gökottor.

KASTJÄRN

Läro- och-karaktär

Kastjärn är en liten vattenyta, belägen nästan mitt i Ludvika tätort. Den ligger något hundratal meter väster om Vasaskolan och är åt väster och norr omgiven av stora gräsmattor. På de andra sidorna finns ett litet bestånd av buskar och små träd.

Vegetationen består främst av bladvass och kaveldun med inslag av fräken. Blankvattenytan är inte speciellt stor.

FÅGLAR

Frots trångboddheten häckar varje år ett skäggdoppingpar. Det är sällan denna häckning upptäcks innan ungarerna kommer fram. Och om dessa inte syns

hörs de ju i alla fall.

Annars är Kästtjärn verkliga attraktion stammen av rörhöns. Minst två par har häckat de senaste åren och ungarna blir tidigt tämligen orädda. De är lätta och roliga att studera, då de letar föda på gräsmattorna, alltid på ett inte alltför långt avstånd från vassen. Om någon skulle råka komma alltför nära, blir det rask språngmarsch in i vassens täta gömsle.

Något sothönspar brukar också häcka.

Under 1963-71 uppehöll sig ett grågåspar vid tjärnen, varav de sista fem åren som häckfåglar. För den ene av mekarna ändades livet av en alltför hungrig ludvikabo, som dock ertappades efter ett hundratal meter med den strypta gåsen innanför överrocken. Året efter kom en ensam fågel dit, men den gav sig snart av och sedan dess har arten inte setts vid Kästtjärn.

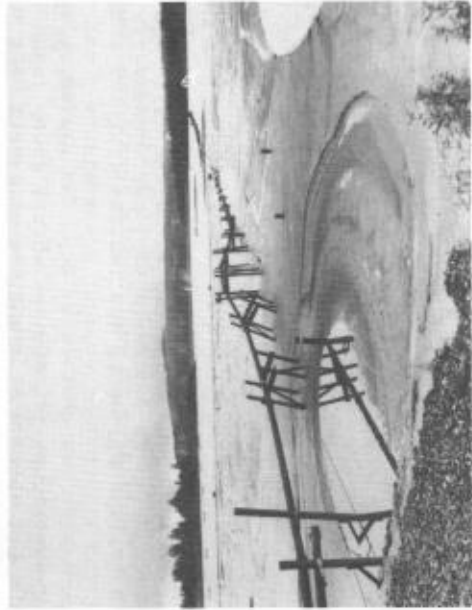
Övrigt

Kästtjärn är ludvikabornas speciella utfodringställe för änder. Detta är en verksamhet, som pågår året om. Det blir dock en hel del över, vilket går åt till skrattnäskalas under tidiga morgnar. Detta har medfört sömnproblem för de närmast boende, då ju hundratals måsar tillsammans kan låta genska högt. Det har därigenom höjts röster för en stark decimering av måsbeståndet. Någon tanke på decimering av all överflödig matning och att hålla rent på gräsmattorna har inte kommit från berörda håll.

SLAMDÄMMARNA

Läge och karaktär

Med den moderna gruvhanteringen följer också, att avstjäpningsplatser för den överflödige gruvslagen måste anordnas. Sålunda har synbarligen sterila slenhav skapats på flera ställen i kommunen. Tre nära Grängesberg samt ett omedelbart norr om sjön Norsen är ur fågelsynpunkt de mest

En del av Hötjärnsmagasinet från norr.
Foto, författaren.

kända. Ty som furegeringslokaler för sträckande vadare samt dessutom i ett fall för översomrande andfåglar är slamdamarna alldeles förträffliga.

De tre damarna väster om Grängesberg ligger nästan på nord-sydlig riktning efter varandra. Längst i norr ligger Källtorpslamdammen, några kilometer söder därom samt i närapå omedelbar anslutning till bebyggelse Jan Matts damm och längst i söder Hötjärnsmagasinet.

Sedan utsläppen i Jan Matts damm upphörde för ungefär tre år sedan började den att alltmer formas till en fågelsjö. Ett bladvassbälte på ett tiotal meters bredd växte upp längs den norra stranden, uppe på land övergående i buskmarker. Trektens ornitologer följer spånt dammens omvandling och utveckling. Tack vare sligen är pH-värdet synnerligen basiskt, något som ju änderna mer än gillar.

Fåglar

Det är alltså som rastlokal för sträckande vadare, som slamdamarna har sin största betydelse. Främst gäller detta höststräcket. Större och mindre strandpipare, kustpipare, ljungpipare, roskari, storspov, grönbena, rödbena, svatsnäppa, gluttsnäppa, småsnäppa, mosnäppa, kärrsnäppa, spovsnäppa och trushane förekommer årligen. Småspov, myrspov och kustsnäppa är inte årligen men påträffade vid flera tillfällen. Sandlöppare och små-näbbad simsnäppa förekommer sällsynt.

Kärrsnäppor. Teckning Jonas Lundin.

Av större flockar kan nämnas kärrsnäppor (mer än 100 ex.), kustsnäppor (76 ex.) och rödbenor (24 ex.). På vårstträcket har bl.a. mosnäppa iakttagits.

Mindre strandpipare häcker årligen vid så gott som alla slamdamarna.

Jan Matts damm har som nämnts antagit karaktären av fågelsjö sedan slig-utsläppet upphörde. Bland häckfåglaerna kan nämnas vigg (c. 4 par), skåggdopping (c. 2 par), knöleuvan, gräsand, kricka, sothöna och knipa.

Dessutom översomrar ett stort antal änder, bl.a. ett trettio-tal brun-änder. Det antas här röra sig om de brunänder, som på våren kommer till Glaningen för att någon gång i början av juni försvinna därifrån.

Redan i början av augusti anländer ett flertal blåsänder, vilka sedan ligger kvar till långt in i oktober - i vissa fall ända till isläggnin-gen. Under början av oktober kan det ligga flera hundra änder i sjön. Här esbjuds tacksamma möjligheter att från fina observationsplatser stu-dera och jämföra ändernas hösträkter.

NYBRÄNNBERGET

Läge och karaktär
Nybrännberget och Styggberget omfattar tre skogklädda höjder öster om Gänsbergets by. Vid Norrhyttan någon mil väster om Sunnansjö efter väg 245 kör man mot Lövsjön och följer den vägen nästan en mil. Där svänger man av mot Gänsbergets by men följer denna mindre väg endast några hun-dre meter för att ta första vägen till höger. Sedan återstår mindre än två kilometer tills man ser urskogen på vänster hand.

Nybrännberget, Styggberget och Råklacken omfattar ett stycke vresig barrskogsnatur, där den högsta höjden, Råklacken, når 395 m. Starkt ku-perade terrängformer, gammal skog och ett par bäckar bildar en värde-full faunabiotop, som blir allt sällsyntare. Särskilt gynnade är hål-byggande fågelarter.

Den urskogsartade skogen har framför allt inslag av gamla kraftiga fu-ror men också av stora aspar och klubbalar. Flera av de största tall-arna bär tydliga märken från en skogsbrand, som drog fram här omkring år 1718. Antalet inhålliga träd är stort.

Kuperingen och vegetationen gör området ganska drygt att vandra i. Lät-tast att nå är områdena i anslutning till vägen.

Fåglar

Lokalens otillgänglighet gör att den är föga undersökt. Stammen av hack-spettarter är stark och innehåller både större, mindre och tretåig hack-spett samt dessutom spillkråka, grüngöling och tillfälligt även vittryg-gig hackspett, för ett par år sedan noterades dessutom en kull av grå-spett. Andra fåglar som finns i området är tjäder och gärdsmyg.

LISJÖN

Läge och karaktär
Lisjön ligger sydväst om Fredriksberg i kommunens allra västligaste del. Sedan man passerat Fredriksberg och fortsett väg 245 mot Tyfors ligger en liten igenväxande åker till vänster längs vägen efter bara några hun-dra meter. Efter denna tar man första vägen till vänster varpå man efter några kilometer nåkas sjön. De nedan omtalade flyttuorna ligger mitt i sjön, söder och sydväst om den halvö som syns direkt då man kommer ned till vattnet. En lämplig observationsplats är södra delen av denna halvö. Den nuvarande Lisjön var från början ett stort myrkomplex, Lälvs moss-arna, som för vattenkraftens skull dämades upp någon gång före 1935. Mellan mossarna låg en del småtjärnar och härigenom rann också Lälven. Det som skapades vid denna uppdamning kallades Nya Dammen.

Först blev det en stor vattenyta, men efter hand flöt mer och mer dy-liknande massa upp. År efter år kom nya tuvor, som var alldeles mörk-bruna och svarta till färgen. Sedan gjorde växtligheten inträde på dem.

En ytterligare dämning 1959 formade den nuvarande Lisjön.

Lisjön har ganska klart vatten och är en fiskesjö av rang. Redan på långt håll lägger man speciellt märke till det stora antalet av gräs-bevuxna tuvor. Längs den steniga stranden växer bladvass på åtskilliga ställen.

Mitt i sjön, i anslutning till den stora halvön som utgår från östra stranden, ligger Lisjöns hjärta - ett stort område med flyttuor, som till stora delar inte bar en människa. Söder om halvön utbreder sig ett område av mer fasta tuvor med blankvattenytor emellan. På dessa växer bladvass och en del gräsarter. I sydvästra delen av sjön finns likaså ett högtintressant, nästan inte alls besökt vass- och sumpområde.

Fåglar

Trofs att avståndet till aktiva ornitologer är ganska stort, har Lisjön besökts vid många tillfällen under de senaste fem åren - i alla fall under maj-juni. Därvid har det dokumenterats en närmast sensationell fågelfauna.

Under en livsfarlig vandring ute på flyttuorna i slutet av juni 1978 markerade fem rödbenor revir och visade ett klart häckningsbeteende.

Samma förhållande gällde också en vernande brushona. Gluttsnäppan före-kommer på Lisjö mossen under sommaren med flera par och fem tranpar har setts samtidigt under häckningstid. Bläsänd och vigg hörs hela sommaren igenom och kanadagåsen häckar. Juniobservationer har gjorts av både större strandpipare, småspov och blå kärrhök. För strandpiparen två år i rad efter 10:e juni. Ett tiotal mindre strandpipare häckar i närheten. Under våren spelar dvärgbäckasinen regelbundet och flockar på hundra-tals brushenar har setts. Stora småspovsflockor förekommer liksom vår-observationer av svartsnäppa och spelande kärrsnäppa. Skedand ses också under varje vår.

Bland de arter som påträffats tillfälligt märks årta, småfläckig sump-höna, trastsångare och silltrut.

WARNING: Det är förenat med omedelbar livsfara att gå ut på de förråd-iska flyttuorna.

FÅGELGÄRDET

Läge och karaktär
Fågelgärdet ligger vid Bysjöns södra strand, mellan sjön och väg 245 omedelbart öster om Sunnansjö. Egentligen är det bara en vanlig åker, som brukas under sommaren. Men dess läge mellan sjöarna Väsmen och By-sjön gör att massor av fåglar sträcker rätt över, såväl höst som vår.

Mitt på gårdet finns en stor sten, vilken kan tjäna som en bra observa-tionspunkt.

Fåglar

Fågelgärdet är bland traktens ornitologer ett väl utnyttjat exkursions-mål, speciellt under april och tidiga maj. Då rastar och stryker massor av fåglar på fältet. Stora flockar med leppsparvar, ibland uppblandade med några småsparvar, förekommer så gott som årligen. Detsamma gäller vinterhämlingarna, vilka påträffats i flockar på mer än 200 ex. Upp till 145 storsparvar har setts vid samma tillfälle, liksom naturligtvis stora finkflockor. Ljungpipare och mängder av tofsvipor förekommer regelbundet.

Under höststräcket följer huvuddelen av flockarna Bysjöns västra strand och passerar några hundra meter på sidan om själva gårdet. Men det går

dock utmärkt att studera dem därifrån i alla fall. Många kommer också rätt över. Morgonsiffror på upp till 5-6000 ex. har förekommit, trots att sträckräkning förekommit ytterst sporadiskt.

Sträckande Storspövar. Teckning Jonas Lundin.

Stora flockar med bergfink stryker vantligtvis omkring på hösten. Den största som setts på uppemot 10 000 ex.

Övrigt

Hela området är intressant och man kan göra överraskande iakttagelser runt hela sjön. Under de två senaste somrarna har både korvknarr och näktergal förekommit. Lövskögdungarna strax norr om Bysjön hyser massor av sångare och rosenfinkar. Bäver förekommer vid Norrboöns mynning.

I norra delen finns Lillön, Sveriges minsta naturreservat med ett häckande fiskgusepar. Det råder lanustigningsförbud på ön.

SÖDRA HÖRKEN

Läge och karaktär

Södra Hörken är en tämligen stor sjö, som ligger strax söder om Grängesberg. Den var ursprungligen en typiskt näringsfattig bergslagsjö, som genom utsläpp både från kommun och industri i vissa delar antagit karaktären av slättsjö. Detta gäller främst Grängesbergsviken och Lerviken. Delar av sjön ligger utanför kommungränsen.

För att komma till Grängesbergsviken, som är sjöns nordligaste del, fortsätter man bara en halv kilometer längs vägen förbi Röda Dammen och så

är man framme.

Sjön kantas till största delen av barrskog och stränderna är steniga. Strandängar saknas helt. Fritidsbebyggelsen är väl utbredd. I renande syfte har vasslätter företagits vid flera tillfällen. Då har dock de ur fågelsynpunkt mest värdefulla vikarna undantagits.

Södra Hörken var en av de 25 sjöar, som 1975 specialstuderades av Naturvårdsverket med avseende på riktlinjer för hur fågellivet ska kunna skyddas vid restaureringar.

Fåglar

Det häckande beståndet, som både består av slättsjöarter och typiska skogsjöarter, är framför allt knutet till Grängesbergsviken och Lerviken. Till de regelbundna häckarna hör storlom (1 par), skäggdopping (16-20 par), gräsänd (20 par), kricka (7-10 par), vigg (14-20 par), knipa (35-40 stationära par), småkrak (2-3 par), storekrake (3-4 par), knölevan (1 par) och sothöna (25-30 par).

Sjön är också för bergslagsförhållanden en viktig rastplats. Stora flockar av storlom (som mest 45 ex.), gräsänd (245 ex.), vigg (165 ex.), sjöorre (54 ex.) och sothöna (c. 350 ex.) har setts. På senare år har också sångsvenar börjat rasta under höststräcket i allt större omfattning.

Bland de mer ovanliga arterna som påträffats märks svärta, bergand, salskrake, alfågel, svarttärna och smalnäbbad samsnäppa. Vissa av dessa för övrigt vid flera tillfällen.